

УДК 657.1: 330.101: 303.1(091)

Лемішовська Олеся

Національний університет «Львівська політехніка»

**ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ: ПРАКТИКА
ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ КООПЕРАТИВНОЇ
БУХГАЛТЕРІЇ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ. ТА
МОЖЛИВОСТІ УРАХУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЇЇ ПОБУДОВИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ**

Lemishovska Olesia

Lviv Polytechnic National University

**ON THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ACCOUNTING AND REPORTING:
THE PRACTICE OF ORGANIZING SOCIALLY ORIENTED COOPERATIVE
ACCOUNTING IN GALICIA IN THE LATE NINETEENTH AND EARLY
TWENTIETH CENTURIES. AND THE POSSIBILITY OF TAKING INTO
ACCOUNT THE PRINCIPLES OF ITS CONSTRUCTION IN MODERN
CONDITIONS**

Відповідно світовим тенденціям підприємства національної економіки зорієнтовані на реалізацію глобальних ініціатив, які декларують необхідність упроваджувати принципи соціальної відповідальності. Розкриття реальних процесів такого типу діяльності здійснюється відповідно до сформульованих принципів і положень міжнародних стандартів соціальної відповідальності, насамперед таких як «Глобальна ініціатива звітності» (GRI) та ICO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності». Вважається, що звітність, сформована на основі рекомендацій цих та деяких інших міжнародних стандартів у сфері презентації соціальної діяльності, інформативно розкриває перед контрагентами ринкових відносин та суспільством параметри операційних й стратегічних орієнтирів функціонування підприємства, зокрема управлінські спрямування стосовно соціальної відповідальності. На теперішній час для української практики не розроблено чітких імперативних приписів щодо організаційно-методичних засад побудови соціального обліку та параметр показників звітності про соціальну активність суб'єкта господарювання.

Для інформаційної підтримки формулювання соціально орієнтованої стратегії у вітчизняних підприємств «виникає потреба розробки відповідної теорії, методології бухгалтерського обліку та методики формування соціальної звітності з урахуванням економічних, політичних та соціальних факторів» [1]. У цьому контексті відзначається, що «соціальна обумовленість бухгалтерського обліку передбачає виявлення істотних зв'язків між різними сферами суспільного життя: бухгалтерським обліком та економікою; бухгалтерським обліком і політикою; бухгалтерським обліком і морально-етичними цінностями; бухгалтерським обліком і освітою. [2 с. 52-53]. Наведене вказує на те, що такого типу процеси відбуваються в інституційному середовищі з впливом зовнішніх формальних та неформальних інститутів.

У працях українських науковців в більшості випадків вказується, що соціальний облік є відносно новим напрямом в бухгалтерській системі з відзначенням того, що вітчизняний досвід його ведення та складання соціальної звітності практично відсутній. Наміром цьому тезисного викладу є привернення уваги науковців про існування такої практики в минулих історичних періодах. Нижче наведено значимість й формулювання соціальних принципів у процесах ведення фінансово-господарської діяльності окремими господарськими суб'єктами в системі української кооперації та деякі аспекти їх впливу на побудову обліку і звітності. Йдеться про створення реальної

продуктивної енергії соціального капіталу у загальній системі української кооперації, вираженої відомим гаслом «свій до свого по своє». У сфері економіки і управління, виходячи із суто «академічного» виразу, соціальний капітал визнається «потенціалом суспільства або його частини, що виникає як результат наявності довіри між його членами».

Об'єднання українських кооперативів у досліджуваний період виступало як законодавчо затверджене інституційне утворення за етнічно-національним принципом, у якому формувалася побудова соціальних ліфтів для широкої когорти населення, а мешканці краю отримували можливості реалізувати свої бізнес-практики у тих чи тих сферах кооперативної діяльності. У комплексному дослідженні діяльність об'єднаної української кооперації охарактеризовано «феноменом економічної самоорганізації західних українців в умовах чужих держав, який був наслідком національно-інституційної само ідентифікації, що сформувалася в часи Австрійської імперії Габсбургів в умовах конституційної, парламентської монархії і збереглася у міжвоєнний період під авторитарним польським режимом до 1939 р.» [3].

Законом Австро-Угорської імперії Ревізійному Союзу Українських Кооператив (РСУК) було делеговано державні повноваження провадити координаційну роботу в межах союзної кооперації і контрольно-ревізійний нагляд за станом обліку на підпорядкованих кооперативних утвореннях. На підставі імперативних приписів щодо можливостей впровадження на підприємствах краю так званої «провінційної бухгалтерії» РСУК були сформульовані засадні принципи побудови адаптивної для цілей управління кооперативним рухом бухгалтерської системи, яка впроваджувалась на всіх союзних кооперативних утвореннях.

Наведемо основний принцип при організації рахівничої практики: «бухгалтерія піклується про недоторканість приватного капіталу, що знаходиться на різних індивідуальних підприємствах, опікується всією соціальною власністю, дотримується раціональної економіки та соціального споживання» [4, с.15]. Організована загальна кооперативна система контролю за діяльністю окремих кооперативних утворень спрямовувалася на «виявлення відхилень від дотримання кооперативних принципів, що забезпечувало можливість зберегти в чистоті соціально-економічну природу кооперації загалом, а тому процеси ревізій і перевірок не обмежуються лише перевіркою законності та правильності операцій» [5]. При проведенні комплексних ревізій кооперативної одиниці виділялись такі напрямки як дотримання кооперативних принципів розподілу зиску (прибутку), фінансування заходів у сфері культурно-просвітницької діяльності, взаємовідносини з іншими кооперативами та відношення до кооперативу його учасників.

В історіографічних та архівних джерелах наведено чисельні факти з констатованих в актах ревізій моментів перевірки, які вказують як на загальний підхід до організації зовнішніх й внутрішніх контрольних перевірок і ревізій, так і акцентування уваги на окремих об'єктах і процесах. Так наприклад, в акті ревізії товариства «Земля», проведеної у травні 1923 р. відзначено: «перевірено закриття рахунків та фінансовий баланс шляхом їх звірення з бухгалтерськими книгами і констатується повна відповідальність даних». В архівних джерелах збережено витяг зі «Звіту ревізії хвального стоварищення», проведеної у листопаді 1907 р., у якому вказано: «ведення книг ділових у «Товаристві кредитово-господарському» є правильне і ясне; замкнення рахунків зіставляються вчасно і є згідно з книгами; уділювання позичок є острожне; капітал позичковий є добре забезпечений». Тобто, цим записом підтверджується забезпеченість суспільно залученого капіталу.

Наведений нами акцент уваги на страхування залученого у підприємницьку діяльність капіталу, передусім членів територіальної громади, має важливе значення з

погляду реально існуючих на теперішній час умов ведення підприємствами своєї діяльності. У сучасному світі існують чисельні і різноаспектні фактори негативного впливу чи загроз стабільному функціонуванню господарських структур, урахувати які дедалі складніше. Тому одним з дієвих інструментів подолання (пом'якшення) дії факторів невизначеності є створення резервів капіталу – реальних, а не фіктивних резервних і страхових фондів. Стагнація (рецесія) світової економіки достатньо очевидно демонструє факт відсутності будь-яких резервних накопичень у провідних (успішних з точки зору стабільної економіки і перспективних з погляду на узвичаєні підходи до виміру стратегічного потенціалу) компаній. Те ж саме стосується і підприємств малого і середнього бізнесу, особливо коли розглядати українські підприємницькі структури, які за часів воєнного вторгнення втратили значну частину свого фінансово-економічного потенціалу.

При перевірці річних звітів та правильності закриття рахунків особлива увага приділялася тим бухгалтерським записам, які фіксували розподіл прибутків з акцентом на їх спрямування в резервні фонди та фінансування (пожертви) культурно-освітніх програм (виражений характер суспільно-соціальних процесів). Створенню резервних убезпечень (страхування залученого у фінансово-господарську діяльність капіталу вкладників) надавалося особливого значення, що можна продемонструвати тогочасними рекомендаціями кооперативам господарського типу: «з чистого зиску, крім запасового капіталу, утворювати резервні фонди, які мають ті чи інші особні призначення».

Досвід функціонування західноукраїнської кооперації у другій половині XIX – початку XX століття з її вираженим суспільно-соціальним характером може до певної міри виступати прикладом «реанімації» практики в період повоєнної відбудови національного господарства. У цей період можна прогнозувати організацію господарських утворень нового типу, які вимагатимуть координації і взаємодії між собою, процеси яких найбільш ефективно і раціонально можна розглядати у рамках професійних об'єднань, галузевих асоціацій чи спілок. У такому випадку доцільними можуть розглядатися запозичені з досвіду формування РСУК засадні принципи побудови адаптивної бухгалтерської системи з вираженим акцентом на відображення компонентів соціальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Камінська І, Хома С, Чучук Ю. Соціальний облік як інформаційна база реалізації концепції соціально відповідального бізнесу. *Галицький економічний вісник*. № 5 (60) 2019. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.05.121.
2. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2007, 528 с.
3. Вербовий М. В. Фінансово-кредитні інституції національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848-1939рр.: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.01.04. Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН Ураїни, 2005, 19с.
4. Горбачевський В. Курс бухгалтерії. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1946. 115 с.
5. Мартос Б. Кооперативна ревізія. Львів: Ревізійний Союз Українських кооперативів, 1928. 65 с.